

12. BÖLÜM
ŞEHİRLERİN VE YEREL YÖNETİMLERİN OLUŞUMU

Childe Uruk'u ele alarak Őu yorumu yapmıŐtır:

«Uruk halkının üretim fazlası, kent tanrılarının tapınağında birikmektedir ve ruhban sınıfı tarafından değerlendirilmekteydi. Yükselen dev yapılar, kapsamlı bir çalışma örgütlenmesini, uzmanlaşmış endüstrileri ve ticaret ile ulaşımda, ilkel de olsa, bir örgütlenmeyi beraberinde getirmekteydi. Muhasebe (hesap-kitap) işte bu son derece kritik anda yazı icat edildi».

Bu gözlem, Childe'ın Uruk'u örnek vererek «bir tarım toplumunun kent basamağına yükselmesi» üzerinedir.

Bu hususlarda iki kent ön plana çıkar; Uruk ve Susa.

Uruk döneminin önemli bir karakteristiği de yerleşim miktarında görülen artış ve gelişimdir. İlk kez yerleşimler kent olarak adlandırılabilen ölçüde büyümüştür. Dönemde daha karmaşık idari sistem ve dini olmayan liderli hiyerarşik sıralamalı toplum yapısı ortaya çıkıyor. Orduların ve organize olmuş savaş aletlerinin ortaya çıkışı izleniyor. Teknik yönden de hızlı değişimlerin yaşandığı bu dönemde metalurjide ustalaşmış döküm işlemi (ilk kez); seramikte hızlı çark kullanımını; kil tabletlere ilk kez **piktografik** karakterli yazının yazıldığını görüyoruz. Uruk dönemi Mezopotamya ve hatta Anadolu ile Akdenize kadar uzanan bir alanda tarih açısından oldukça büyük önem taşımaktadır.

EĞİTİM AMACI

AMACI

AMACI

AMACI

AMACI

AMACI

AMACI

AMACI

Bu dönem hakkında en önemli bilgileri Uruk kentinden alıyoruz. Bu kentin bugünkü adı Warka'dır. Bağdat-Basra demiryolu üzerinde Hıdır istasyonu yakınlarındadır.

Üç tepe mevcut. 18 yerleşim katlı. Fırat sol kıyısında yer almakta olup, Geç uruk çağında 2.5 km. uzunluğunda kenarlara sahip kare bir plan sergiliyordu. Çevresi en az 10 km. uzunluğunda çift sıra surla çevriliydi. Aynı kent Tevrat'ta "Erech" olarak geçmektedir. Sümer edebiyatında da Gilgamiş'in adıyla ilgilidir.

Warka'da kazılar 1928-29 yıllarında Alman Doğu Cemiyeti tarafından H.J.Lenzen yönetiminde başlatıldı. Kazılar kentin ortasındaki mabet alanında yoğunlaştı. İki tane önemli alan mevcut: Eanna ve Anu kutsal alanları. Eanna alanında yapılan kazılarda açığa çıkartılan tabakalarla Uruk'un stratigrafisi sağlandı.

Erken Uruk: Eanna XIV-IX;

Orta Uruk: Eanna VIII-VI;

Geç Uruk: Eanna V-III'e verildi.

Mevcut XVIII tabakadan XVIII-XV Ubeyd kültürüne verildi.

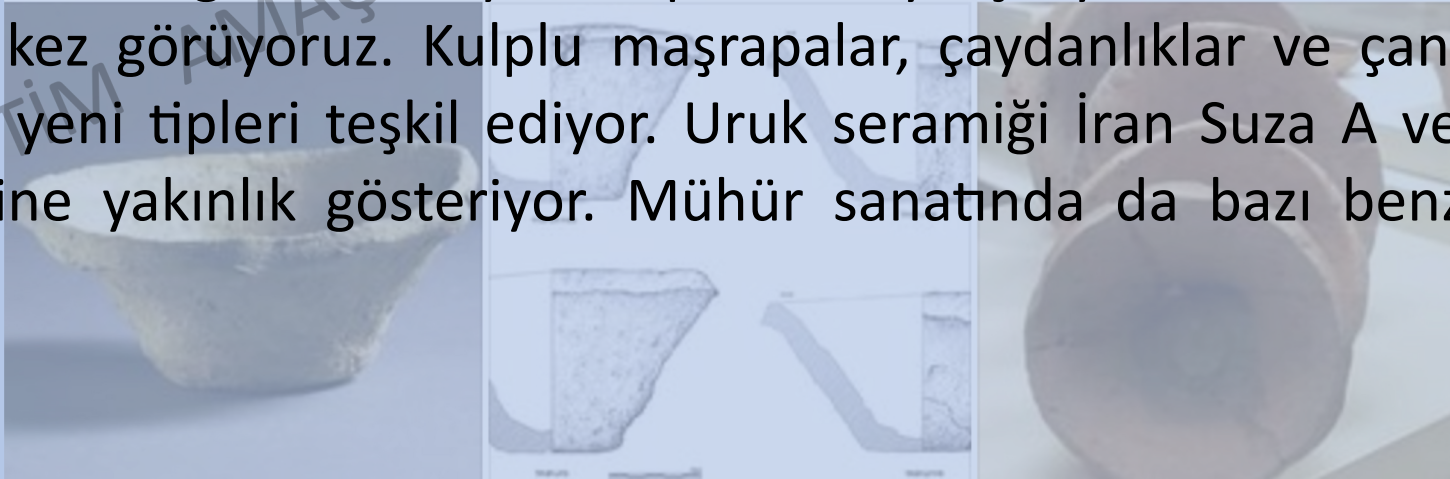
Uruk safhaları da XIV-III tabakalarını kapsıyor.

III-II Cemdēt-Nasr;

I ise Erhanedan'a aittir (Ehrich 1992).

Uruk kültürü güney Mezopotamya kalıntılarındaki buluntular arasında, ya da bu kültürün yayıldığı alanda açık renkli, boyasız genellikle çarkta yapılmış seramikle tanınır. Bu seramiğin erken safhası ilk kez Uruk'da yapılan kazılarla saptanmıştır (daha sonra da Eanna kutsal alanının alt safhalarında). Seramik erken, orta ve geç olarak 3'e ayrılırken, diğer malzeme geç Uruk'dan daha önceye kesin olarak verilememiştir. Erken ve orta safhalarda Uruk yerleşiminin odağı Nippur-Adad bölgesi görünmektedir.

Seramik tek renkli ve çark yapımı olup, form olarak da farklılık göstermektedir. Ağız kenarı yivli kaplar ortaya çıkıyor. Emzikli ve kulplu kapları ilk kez görüyoruz. Kulplu maşrapalar, çaydanlıklar ve çan biçimli seramikler yeni tipleri teşkil ediyor. Uruk seramiği İran Suza A ve Bakün seramiklerine yakınlık gösteriyor. Mühür sanatında da bazı benzerlikler mevcut.

Uruk'da çok sayıda silindir mühür bulunmuştur. Çoğunlukla Anu ve Eanna mabetlerinin V-IV. tabakalarında ele geçmiştir. Malzeme olarak lapis, kil ve her türlü malzeme kullanılmıştır. Ayrıca Ubeyd'te kullanılan damga mühürler devam ediyordu. Konular dini hayata aitti. Doğal motifler de görülmektedir (hayvanlar, iekler). Günlük hayata ait konular görülmektedir.

Devrin mimarisine göz attığımızda en güzel mimari rnekleri Warka'da görüyoruz. Mimaride ana karakter dikdörtgen satıha  safhalı kompleksin yerleştirilmesidir. V. Tabakada, bu tipe ait Kalkerli Mabet isimli yapı mevcut. Bunun, Cemdet Nasr ile Ubeyd mabetleri arasındaki bağlantıyı sağladığı kabul edilmektedir. Rimşen adı verilen tuğlalarla inşa edilmiştir. Mabedin dış yüzeyi girintili çıkıntılı olarak yapılmıştır.

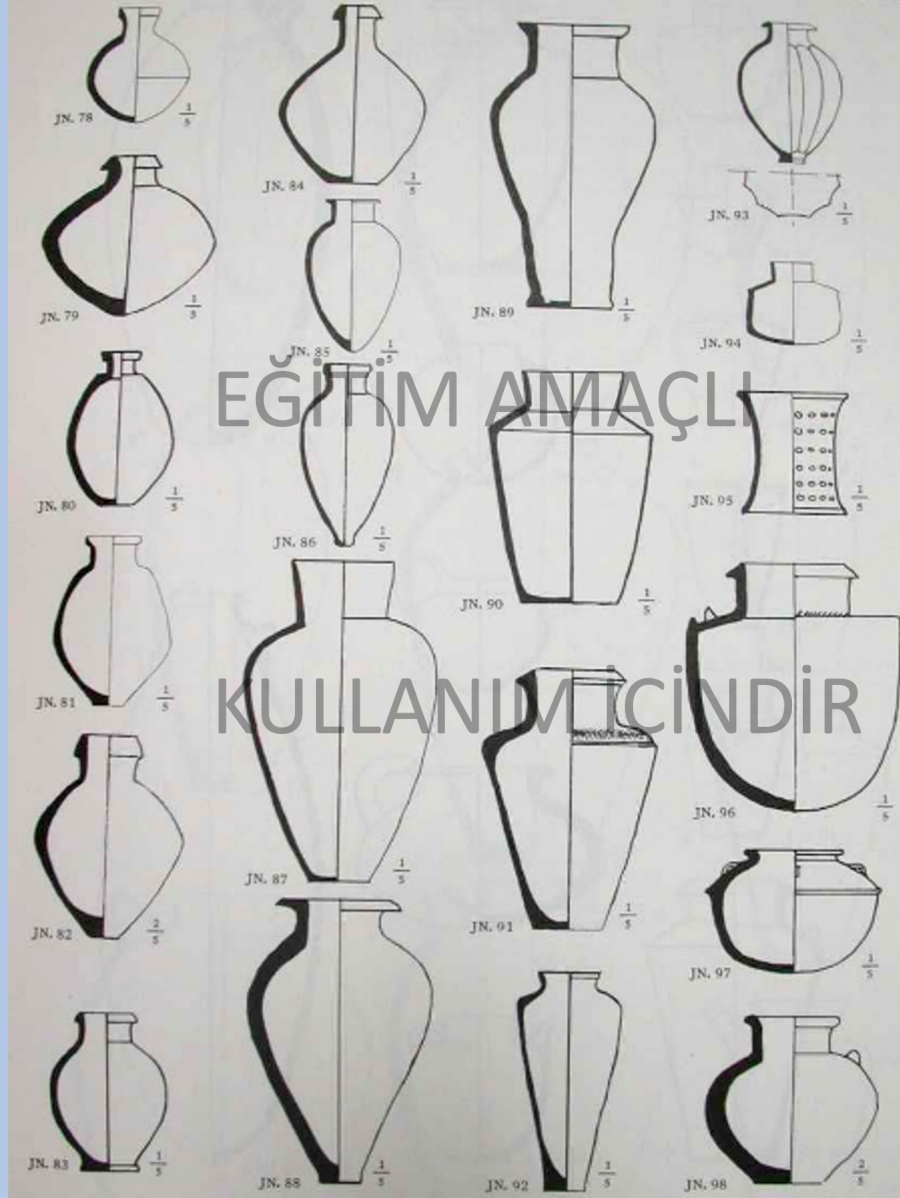
Erken Uruk: Bu safhada görülen seramik tipleri şunlardır: boyasız, düz basit çanaklar, omuzundan dik gaga çıkan tipler, çift ağızlı çömlekler (küre gövdeli). Benzerleri Tepe Gawra XI A'de mevcut. Ayrıca, geniş ağızlı çanaklara ait parçalar da görülmektedir. Parlak kırmızı renkli seramik mevcut; bunun kökeni Ubeyd'tir. Gri renkli Uruk seramikleri de görülüyor (Warka XIV-VI). Orta ve Geç Uruk Safhaları:

Orta Uruk: Eanna VIII-VI. Nippur'da Inanna XX-XVIII tabakalarıyla çağdaş.

Geç Uruk döneminde Uruk kenti 2.5 km.lik kenarları kare biçimli bir alanı kapsar. Muhtemelen IV.binde 25.000-50.000 insan yaşıyordu.

Uruk'da orta Uruk safhasıyla ilgili çok az bilgi bulunmaktadır. Eanna VIII-VI. tabakalar 1932'de kazılmış. Rimşen tuğlaları VI'da başlar. Geç Uruk V-VIa mimarisi daha iyi biliniyor. Büyük avlulu yapılar mevcut. Geç Uruk dönemi Eanna alanında V, IVc, IVb, IVa safhalarına ayrılır. Yapılar birbirini takip etmiş. Kireçtaşı mabedi örnek verilebilir. IVb, IVa yapılarıyla çağdaştır.

URUK SERAMİK ÖRNEKLERİ

URUK DEVRİNİN TİPİ DEVRİK AĞIZLI KASELERİ

EĞİTİM AMAÇLI

KULLANIM İÇİNDİR

URUK SERAMİKLERİ

EĞİTİM AMAÇLI

KULLANIM İÇİNDİR

SUZA

Yerleşim ilk kez 1836'da H. Rawlinson daha sonra A.H. Layard tarafından çalışıldı.

1851'de W. Loftus kazdı.

1885-1886'da M.-A. Dieulafoy ve J. Dieulafoy ilk Fransız kazılarını başlattı.

1897-1911'de J. De Morgan kazılar yürüttü.

1900'lerde 1914'e kadar R. De Macquenem'de çalışmalar yaptı.

Savaştan sonra 1940'a kadar tekrar devam etti.

1946'da R. Ghirishman ve t. Ghirshman Fransız kazılarını 1967'ye kadar devam ettirdi.

1970'lerde j. Perrot kazılar gerçekleştirdi.

İlk yerleşim radyo karbon sonuçlarına göre M.Ö.4395'e tarihleniyor.

SUSA I DÖNEMİ (M.Ö.4200-3800)

Ubeyd dönemi çağdaşdır.

6000 yıl önce geniş yerleşime sahne oluyor. Büyük bir tapınak platformu var. Yanındaki mezarlıkta binden fazla mezarın yer alır. Mezarlıkta yaklaşık 2000 seramik bulunmuştur.

Seramikler Ubeyd seramiğin bölgesel özelliklerini taşırlar. Suza I stili geçmişten ve batı İran'daki seramik endüstrilerinden etkilenmiştir. Seramik el yapımı ve özenli üretilmiştir.

Ayrıca yavaş bir çarkta yapılmış, seramiklerin asimetrisi, desenlerin düzensizliği çoğunluğunun elle yapıldığına işaret etmektedir.

Bakır metalürjisi bu dönemde mevcut. Tepe Sialk gibi İran yerleşimlerinin metal üretimleri ile çağdaştır.

EĞİTİM AMAÇLI

KULLANIM İÇİNDİR

**SUZA I
SERAMİKLERİ
VE
MÜHÜR BASKILARI**

SUZA II VE URUK ETKİSİ

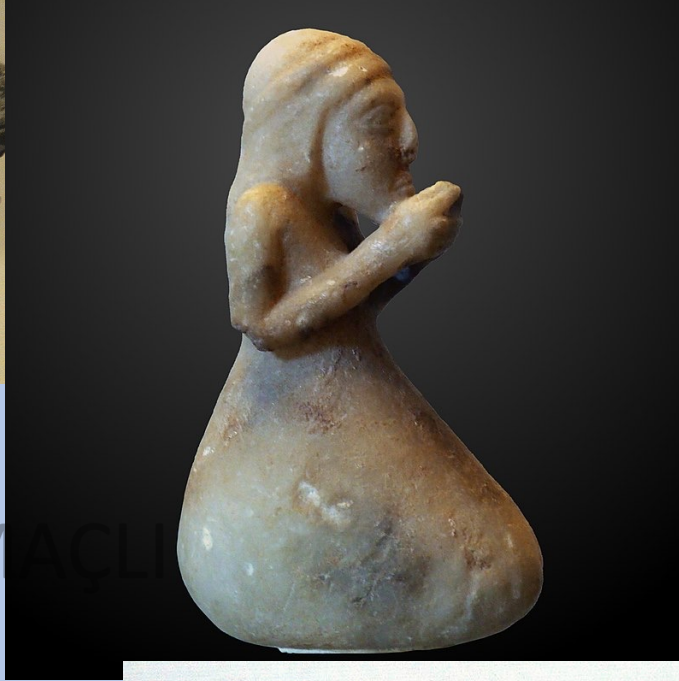
Bu dönemde Uruk kültürel yayılımı etkisini gösteriyor.

Yazı öncesi buluntuları, silindir mühürlerde Sümer motifleri, monümental mimari nerdeyse Tamamı Suza'da mevcuttur. Son çalışmalara göre Suza II Erken Uruk'a karşılık geliyor.

Ancak İran yüksek bölge kültürleri Suza II'de belirgin ve devam ediyorlar.

Böylece Suza için iki temel etki alanının olduğunu söylebiliriz: Yüksek bölgeler ve alüvyonel Düzlükler.

Ancak Suza bir Uruk kolonisi değildir. Uruk kültürü onlar için öncelikli ve güçlü bir seçimdir. Bazı bilim insanlarına göre de Suza, Uruk kültürünün büyük bir parçasıdır.

Suza III Proto Elamit Dönemi

CEMDET NASR ÇAĞI

EĞİTİM AMAÇLI

Bu kültürün adını aldığı merkez Kiş kentinin 24 km. kuzeydoğusundadır. Bu dönem Uruk'la birlik göstermekte olup, bu dönemde daha farklı bir seramik ortaya çıkar. Kısaca bu dönemi, protohistorik çağın ikinci safhası olarak tanımlayabiliriz. Dolasıyla gelişmiş bir cekinin daha gelişmiş kültürü olarak da kabul edilebilir.

KULLANIMIŐİNDİR

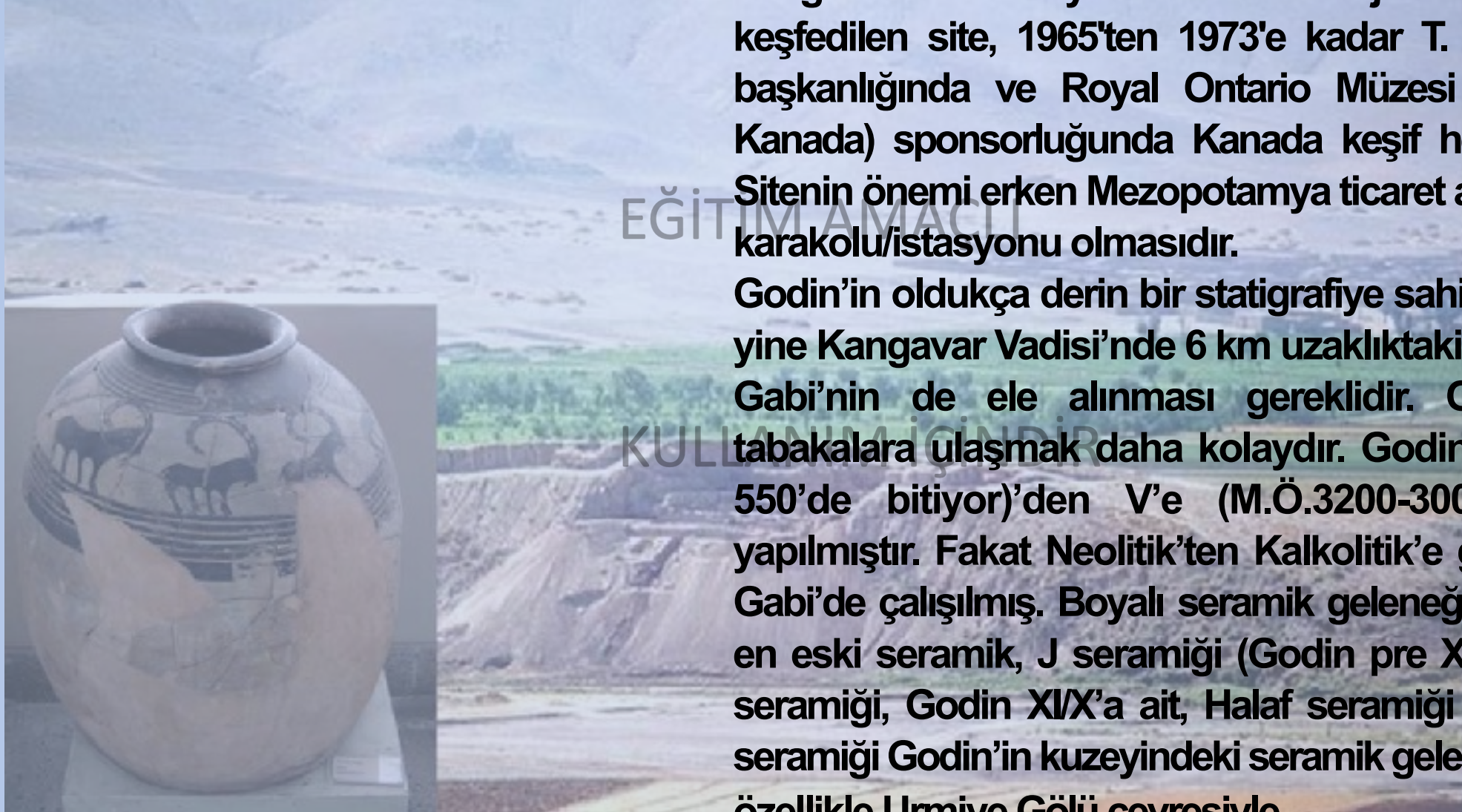
Bu kültürün tabakalarına Uruk, Lagaş, Ur, Fara, Tel-Brak, Eşnunna, Hafaca, Mari, Cagarpazar, Ninive, Tel-Billa ve Tel-Agrap'ta rastlanmıştır. Anadolu'da Mersin ve Sakçagözü, İran'da Sus, Mısır'da Negada II'de izleri mevcut. Cemdet-Nasr kenti, S.Langdon tarafından 1925-1926'da ve Watelin tarafından da 1928'de kazılmıştır. Burada açığa çıkartılan yapıda çok renkli seramik, yarı piktografik yazılı tabletler ve matkapla işlenmiş mühürler ele geçmiştir. Bu buluntular, Uruk'tan daha geç, Erhanedan'dan da önceye tarihlenmiştir. 1930 yılında Irak'ta belli başlı kazıların yöneticileri, Eski Mezopotamya'nın kültürlerinin sıralanmasında Ubeyd, Uruk, Cemdet-Nasr ve Erhanedan konusunda birlik sağladılar. Bu terminolojinin geçerliliği Nippur kazılarıyla teyid edildi.

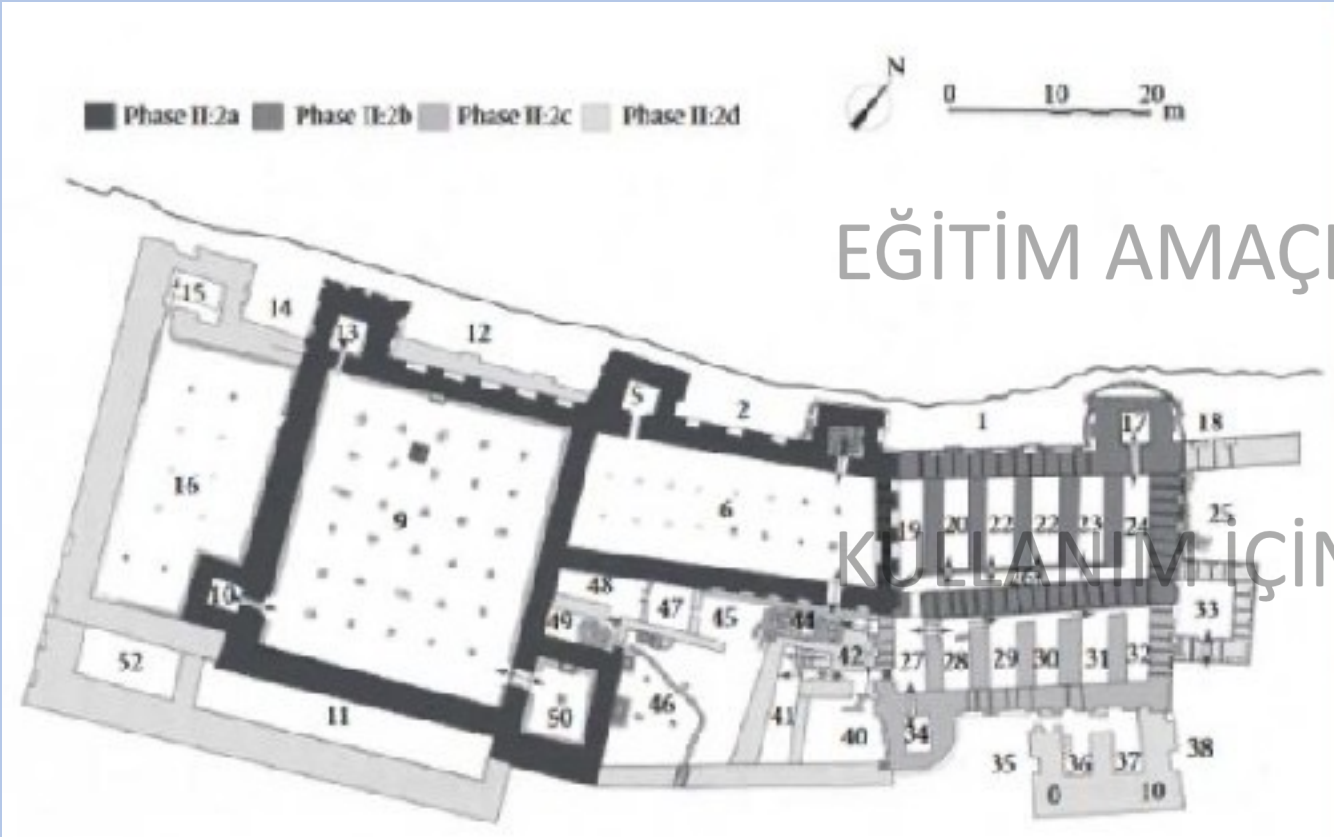
GODİN TEPE

Godin Tepe, İran'ın batısında, Kermanşah eyaletinde Kangavar vadisinde yer alan bir arkeolojik sit alanıdır. 1961 yılında keşfedilen site, 1965'ten 1973'e kadar T. Cuyler Young Jr. başkanlığında ve Royal Ontario Müzesi (Toronto, Ontario, Kanada) sponsorluğunda Kanada keşif heyetince kazılmıştır. Sitenin önemi erken Mezopotamya ticaret ağlarında bir ticaret karakolu/istasyonu olmasıdır.

Godin'in oldukça derin bir stratigrafiye sahip olması nedeniyle yine Kangavar Vadisi'nde 6 km uzaklıktaki ilişkili yerleşim Şih Gabi'nin de ele alınması gereklidir. Orada daha derin tabakalara ulaşmak daha kolaydır. Godin'de tabaka II (M.S. 550'de bitiyor)'den V'e (M.Ö.3200-3000) kadar kazılar yapılmıştır. Fakat Neolitik'ten Kalkolitik'e geçiş öncelikle Şih Gabi'de çalışılmış. Boyalı seramik geleneğine ait olmak üzere en eski seramik, J seramiği (Godin pre XI) ve baskılı Dalma seramiği, Godin XIX'a ait, Halaf seramiği ile ilişkilidir. Dalma seramiği Godin'in kuzeyindeki seramik geleneği ile ilişkilidir, özellikle Urmiye Gölü çevresiyle.

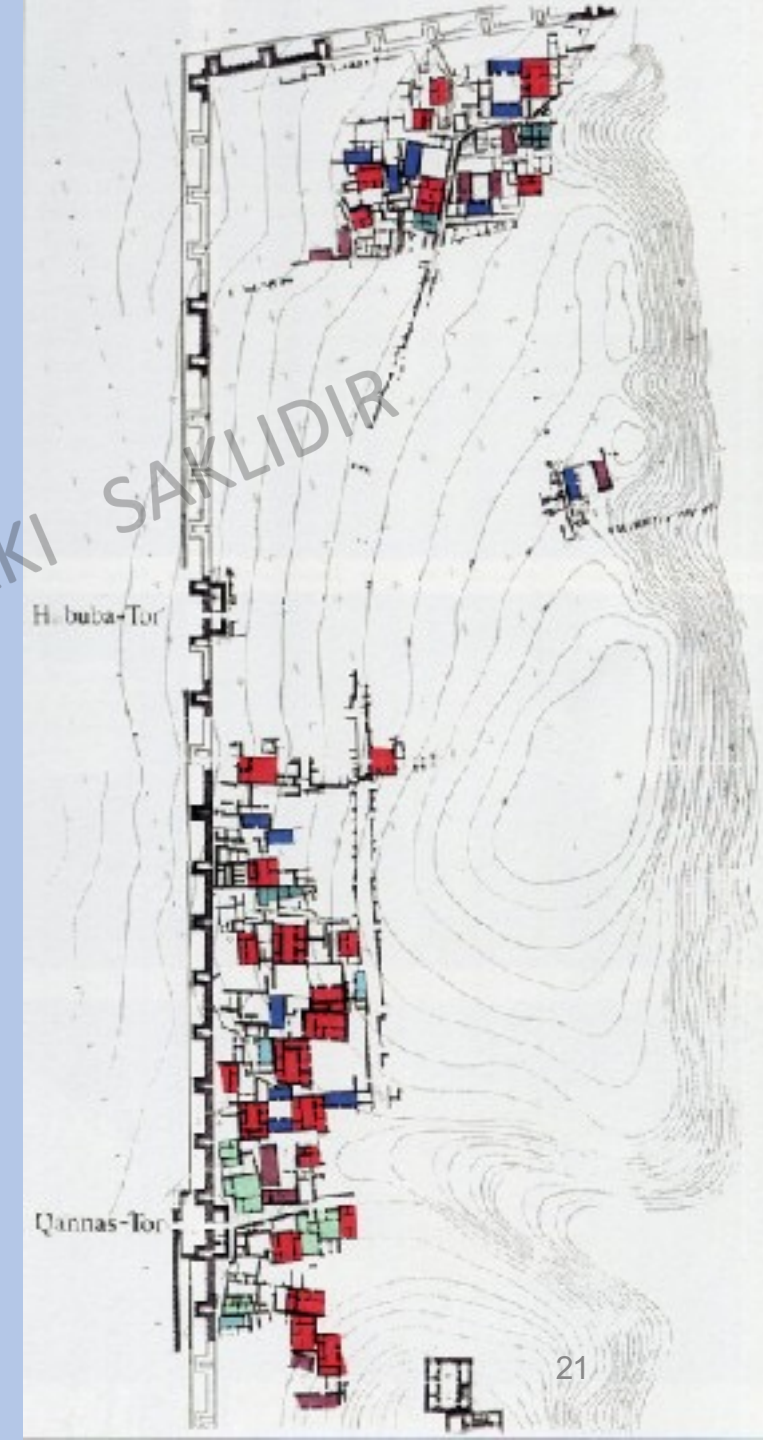
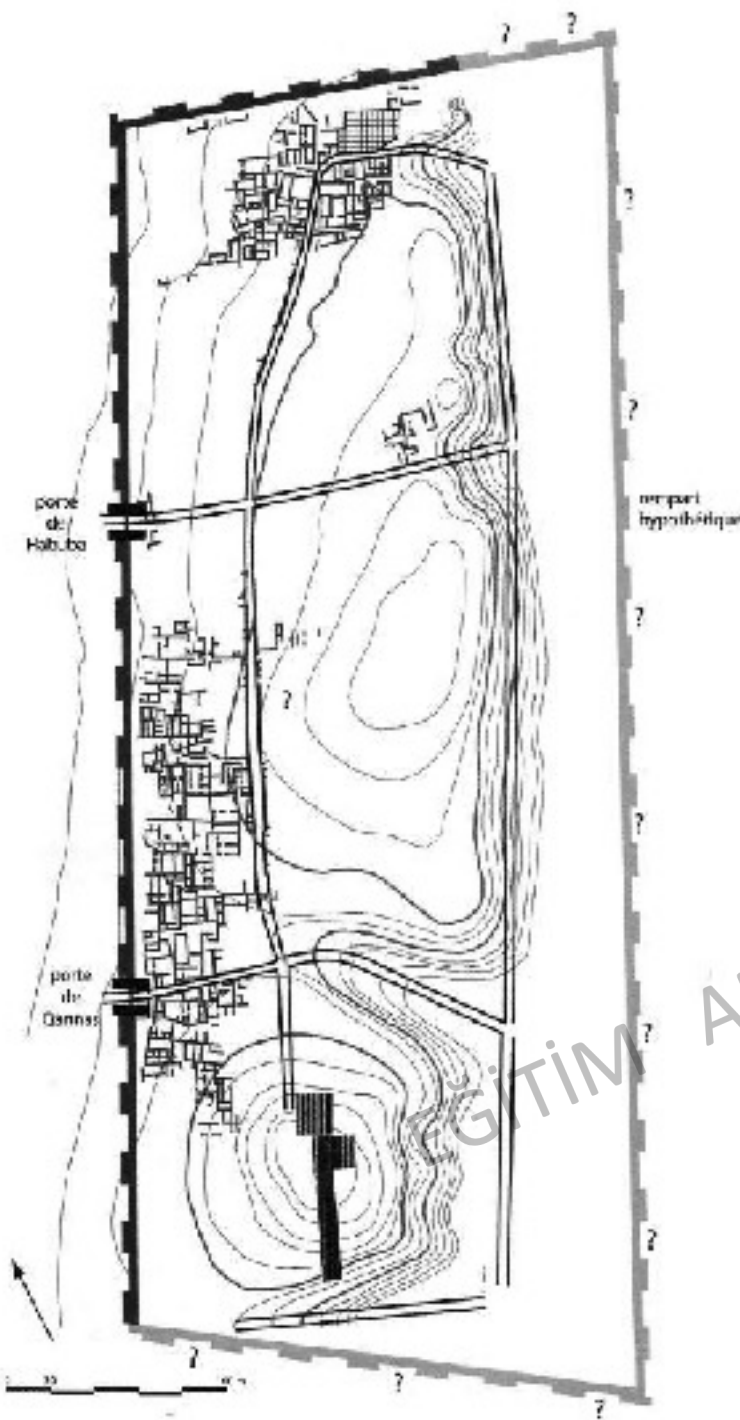
Godin Tepe

Ubeyd Seramiği

HABUBA KABİRA TEL KANNAS

1969'dan 1975'e kadar Almanlar tarafından 9 sezon, E. Heinrich ve E. Strommerger başkanlığında kazılmıştır. Yerleşimin k.d köşesinde 500 metrekarelik büyük bir bina var. M.Ö.4. Binin ikinci yarısına tarihlenmiştir. Suriye'de Uruk Geç safha için önemli bir kenttir. Güney Mezopotamya ile güçlü bağlantıları mevcuttur. Dönemin kent gelişimi ve planlaması için güzel bir kuzey örneğidir.

CEBEL ARUDA

EĞİTİM AMAÇLI

Cebel Aruda, Halep'in 80 km doğusundadır. Fırat'ın sağ kıyısındadır. Habuba Kabira yakınındadır. Yerleşim bir dizi tepeye yayılmıştır. 1975-1982'de H.J.Franken ve G. van Driel tarafından kazılmıştır. Buluntular Halep Ulusal Müzesi'nde korunmaktadır. Seramiğin bir kısmı Leiden'de Rijksuniversiteit'dir.

KULLANIMIŞINDIR

Yerleşim süresi diğerlerine göre kısadır. M.Ö. 3350-3100. Şiddetli bir yangınla sona ermiştir. Dini mimarisi güney Mezopotamya'ya sadık bir şekilde karşımıza çıkar. Bildiğimiz güney Mezopotamya tapınak mimarisi modeli mevcuttur. Tepenin en yüksek kısmında önce avlusu bir duvar ile çevrili "Kırmızı Tapınak" olarak bilinen yapı inşa edilir. Biraz altındaki terasta çeşitli ocakların yer aldığı mutfak olarak kullanılmıştır. İkinci yapı safhasında terastaki alan genişletilip tuğlalarla yapılmış bir terasta toplanır. Böylece yapı kompleksinin tamamı görünür hale gelmiştir. Münferit tapınaklar büyük bir salon, içinde sunak, saha küçük odalardan meydana gelir. Bu haliyle nişli dış duvarlarıyla Uruk'taki Beyaz Tapınak ve Tel Uqair'deki Boyalı tapınakla bütünlük gösterir. Tapınak alanının kuzeyinde ve güneyinde olasılıkla tapınak görevlilerine ait ayrılan konut alanları yer alır. Daha büyük konutlarda bir avlu çevresinde düzenlenmiş plan mevcuttur.

HACINEBİ TEPE

Şanlıurfa İl merkezinin
5 km kuzeyindedir.
Fırat'a yakın bir noktada
Mezopotamya'dan
Anadolu'ya uzanan
Ticaret yollarına hakim
Bir konumdadır.

240X140 m ölçülerinde
1992-1997 yıllarında
Northwestern Üniversitesi'nden
G.J.Stein başkanlığında kazılmıştır.

ROMA

M.S. 1.YY

HELENİSTİK

ESKİ TUNÇÇAĞI

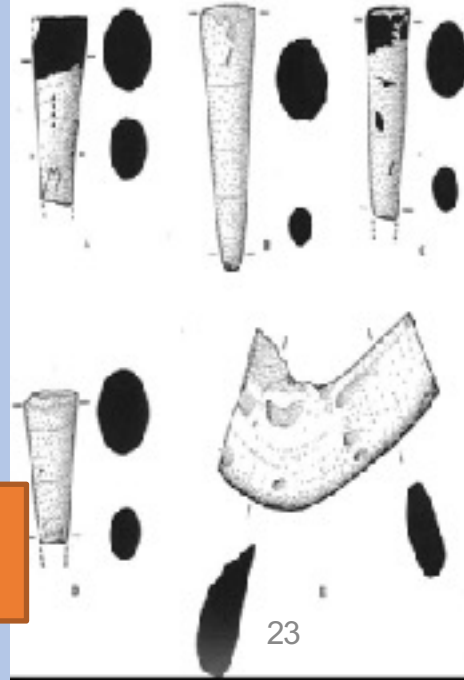
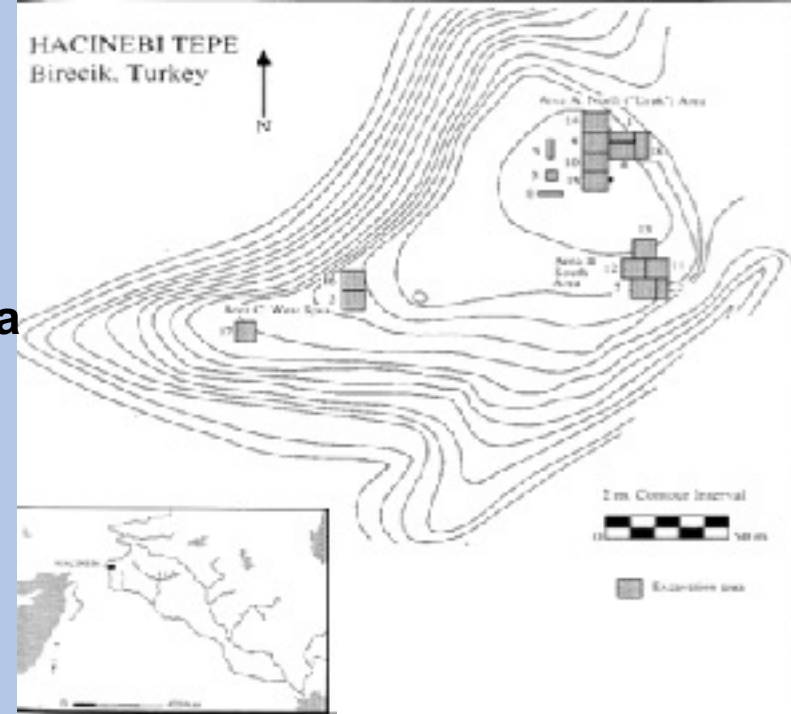
M.Ö.3100-288/ 2700

GEÇKALKOLİTİK

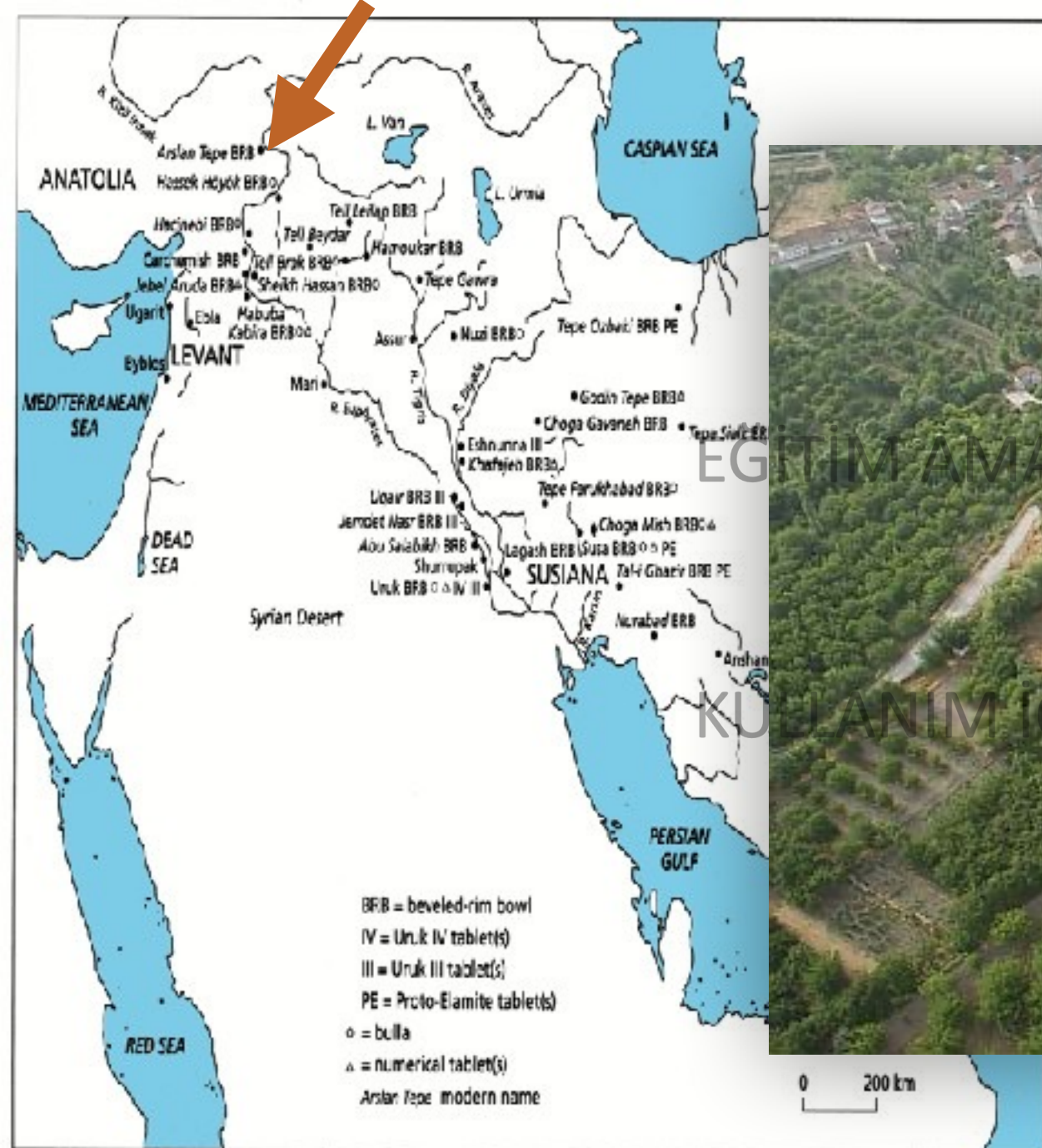
M.Ö. 4000-3200

ORTA URUK'TA YOĞUN BAĞLANTI VAR

Hacinebi Orta Uruk Çağı'nın önemli merkezlerindedir. Türkiye sınırları içinde bereketli bir bölgede yollara hakim noktada yer almıştır.

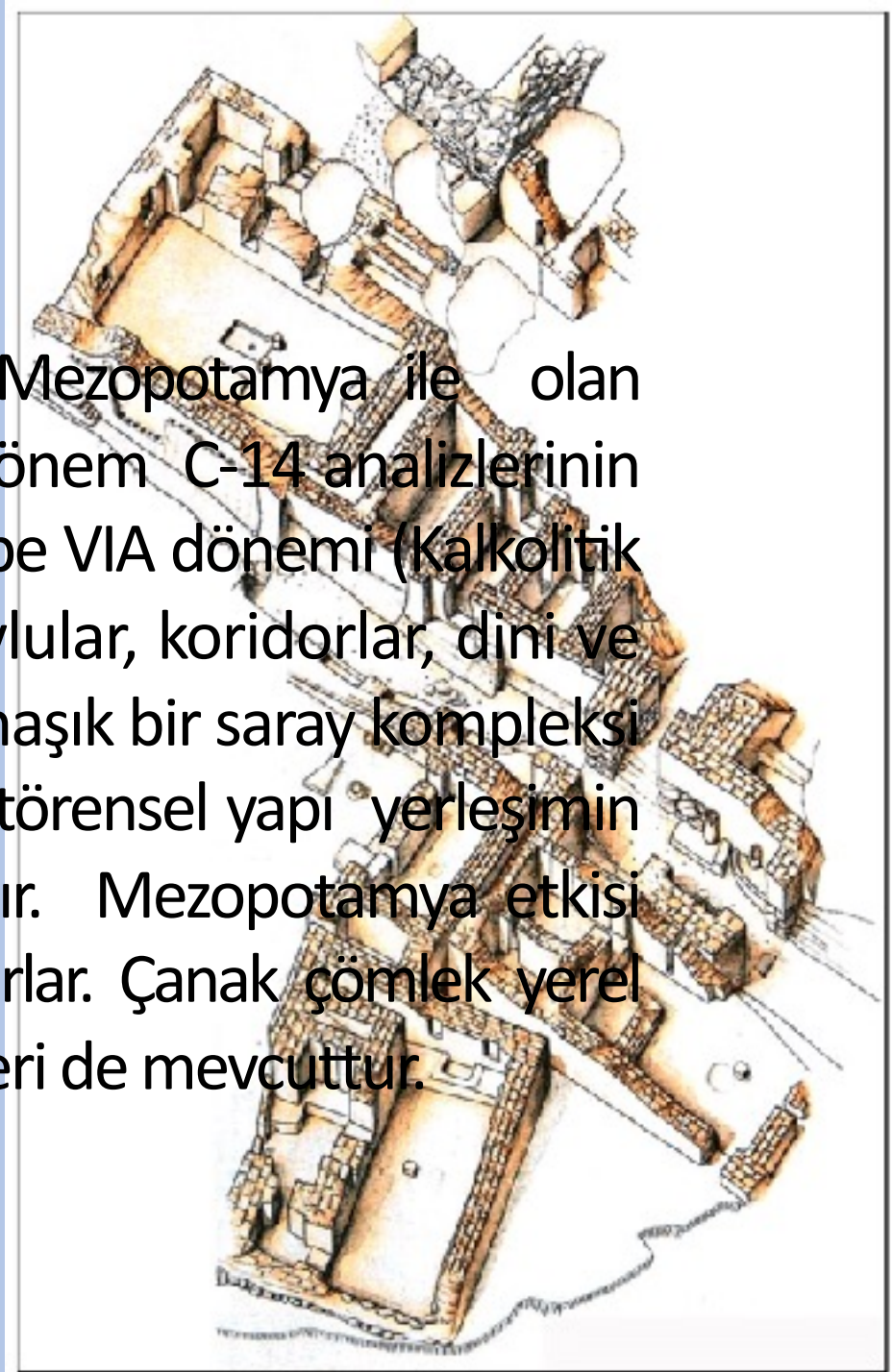
ARSLANTEPE

MALATYA ARSLANTEPE

- Anadolu platosunda bulunan Arslantepe'nin, güney Mezopotamya ile olan ilişkileri farklıdır. Burada VI A dönemi önemlidir ve bu dönem C-14 analizlerinin yardımıyla M.Ö. 3350-3000 aralığına tarihlenir. Arslantepe VIA dönemi (Kalkolitik 5), tapınaklar, depolar, idari malzeme atık alanları, avlular, koridorlar, dini ve belli başlı kamusal işlere ayrılmış alanlardan oluşan karmaşık bir saray kompleksi içermektedir. Tepede yüksek bir noktada yer alan iki iki törensel yapı yerleşimin tamamına hakimdir. İki tapınak da boyut olarak aynıdır. Mezopotamya etkisi gösterebilir yerel geleneklere uygun özellikler de taşırlar. Çanak çömlek yerel özellikler taşımakla birlikte Güney Mezopotamya özellikleri de mevcuttur.

EĞİTİM AMAÇLI

KULLANIM İÇİNDİR

ARSLANTEPE KILIÇLARI

